

Sosyal Bilimler Dergisi / The Journal of Social Science

Yıl: 6, Sayı: 33, Ocak 2019, s. 237-249

Dr. Öğr. Üyesi Ercan YILMAZ

Trakya Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, e.yilmaz@trakya.edu.tr

HÜSEYİN ANKA ÖZKAN: EDİRNE'DEN AKADEMİYE HEYKELTIRAŞ KARAKTERİ BESLEYEN ARKA PLAN VE EDİRNE'DEKİ HEYKELLERİ ÜZERİNDEN SANAT ANLAYIŞININ TEMELLERİ¹

Özet

Hüseyin Anka Özkan Edirne'nin Lalapaşa ilçesine bağlı Domurcalı Köyü'nde 1908'de doğmuş ve lise öğreniminin sonuna dek Edirne'de yaşamıştır. Özkan Cumhuriyet dönemi Edirne'sinde ilk heykel çalışan kişi olduğu gibi aynı zamanda Akademi'ye giderek heykel eğitimi alan ilk Edirne'li heykeltıraştır.

Edirne'li olmasına rağmen Özkan'ın Edirne'de sadece iki adet küçük boyutlu heykeli bulunmaktadır ve bu heykellerin buldukları yer olan Trakya Üniversitesi Mimarlık Fakültesi'ne ne zaman ve nasıl geldikleri tam olarak bilinmemektedir.

Çocukluk ve gençlik dönemlerinin bir sanatçı için sanatının temel niteliklerini belirleme yönündeki etkisi bilinen genel bir gerçektir. Bu çalışma da öncelikle Özkan'ın akademik sanat eğitimi öncesindeki yaşamsal geçmişini ana hatlarıyla aktararak sanatı üzerindeki etkisini irdelemeyi, ardından Edirne'deki heykellerinin temel niteliklerini ortaya koyarak bu iki temel bilgi kaynağı üzerinden elde edilen veriler ışığında sanat anlayışı hakkında genel sonuçlara varmayı amaçlamaktadır.

Çalışmanın bir diğer amacı ise Hüseyin Anka Özkan'ın Edirne'deki bu iki heykelinin, Edirne için ne gibi bir anlam ve önem taşıdığına vurgu yaparak, Edirne için belki de en ünlü ve önemli tarihsel/kültürel şahsiyetlerden biri olan ünlü

---

¹ 19-21 Nisan 2018 tarihleri arasında Çanakkale'de düzenlenen '2. Uluslararası Rating Academy Kongresi'nde, bu makalenin yazarınca "Türk Heykel Tarihinde Özel Bir Karakter: Hüseyin Anka Özkan" başlıklı bir bildiri sunulmuştur.

heykeltıraş için Edirne'de nelerin yapılabileceğinin/yapılması gerektiğinin de altını çizmektedir.

Anahtar Kelimeler: Heykeltıraş, Edirne, Sanat, Heykel, Sanatçı.

HÜSEYİN ANKA ÖZKAN: THE BACKGROUND THAT NURTURED THE SCULPTOR'S CHARACTER FROM EDİRNE TO ACADEMY AND THE FOUNDATIONS OF HIS ARTISTIC APPROACH BASED ON HIS SCULPTURES IN EDİRNE

Abstract

Hüseyin Anka Özkan was born in Domurcalı Village of Lalapaşa Town, Edirne, in 1908 and lived in Edirne until the completion of his high school education. Özkan was the first person in Edirne, who worked on statues and at the same time, he was the first sculptor from Edirne, who received sculpting education at Academy.

Although he was from Edirne, he has only two small-sized statues in Edirne and that it is not exactly known, when and how these statues arrived to their final destination; i.e. the Faculty of Architecture of Trakya University.

It is a well-established fact that the childhood and youth periods have an impact on the artists towards determining the fundamental qualities of their art. The present article aims first to outline Özkan's life story prior to academic art education in order to examine its effect on his art and then suggest the basic attributes of his statues in Edirne. The article aims to reach general conclusions as regards his artistic approach in the light of the information acquired through the foregoing two essential sources of information.

Another aim of the article is to emphasize the importance and significance for Edirne of those two statues in order to underscore what can/should be done in Edirne for this famous sculptor, who is, perhaps, one of the most renowned and important historical/cultural personalities in Edirne..

Keywords: Sculptor, Edirne, Art, Sculpture, Artist.

GİRİŞ

Hüseyin Anka Özkan, Cumhuriyet Dönemi Türk Heykeltıraşları arasında çok özel bir konuma sahiptir. Bu özel konumu sanatı ve başarılarının yanı sıra aynı zamanda özel yaşam hikayesi ve biçiminden de kaynaklıdır.

Yaşamsal geçmişin sanatçıların kendilerine özgü sanat dillerini geliştirmeleri üzerindeki önemi ve etkisi bilinen genel bir gerçektir. Özkan bu gerçekliği deneyimlediğinin farkında olan ve bu durumu dile döken nadir heykeltıraşlardandır.

Sanat ve sanat eserleri üzerine söylenebilecek bir diğer genel gerçek ise sanatçıların ürettiği eserler üzerinden gerçekleştirilecek okumalarla onların sanatsal anlayışlarının ya da sanata yaklaşım biçimlerinin deşifre edilebileceğidir.

Bu makale kapsamında yukarıda sözü edilen bu iki temel gerçekten hareketle, öncelikle Hüseyin Anka Özkan'ı heykeltıraş olmaya taşıyan çocukluk ve ilk gençlik yılları araştırılarak

sanatı üzerindeki belirleyici etkileri irdelenecektir. Ardından heykeltıraşın doğup büyüdüğü yer olan Edirne'de bulunan iki heykelinin özellikleri üzerinden sanatındaki temel niteliklerin saptanmasına çalışılacaktır.

Sonuç ve Öneriler bölümünde ise çalışma kapsamında elde edilen verilerin genel bir değerlendirilmesinin yanında Özkan'ın sanatı ve heykelleri aracılığıyla Edirne'de nasıl bir yere sahip olduğu sorgulanarak bu konuda önerilere yer verilecektir.

Domurcalı/Edirne'den Heykeltıraşlığa

'Cumhuriyet Dönemi Türk Heykeli' kitabının yazarı Gezer, Hüseyin Anka Özkan'a yer ayırdığı sayfalarında onu resmi adı olan 'Hüseyin Özkan' başlığı altında ele almaktadır. Gezer'e göre Özkan 1909'da Dumurcalı'da doğmuştur, babasının adı Ulvi Nuri'dir ve kendisi daha çok 'Hüseyin Anka' olarak tanınmıştır (Gezer, 1984, s.150). Fakat Hüseyin Anka Özkan kendisiyle yapılan bir söyleşide doğum tarihiyle ilgili aşağıdaki bilgileri vermekte ve çocukluğuna dair ilk anılarını detaylı biçimde şöyle ifade etmektedir:

"Doğum tarihim resmi olarak 1327 yılıdır. Bunun karşılığı 1911 oluyor. Ancak ben Balkan Harbi'ni yaşamış bir adamım. O sırada en az 3-4 yaşında olmam lazım. Çünkü o günlere ait çok parlak hatıralarım var. Babamın köyü olan Domurcalı'ya Bulgar'ın gelmesi üzerine, Edirne'ye kaçışımızı gayet iyi hatırlıyorum. Annemin köyü Hacı Danişment'tir. Lala Paşa'ya bağlıdır bu köyler. Harman zamanıydı.. Bulgar bastırınca; bütün köy, yollara çıktık... Düşman arkamızdan kovalıyordu... Hala hatırlarım: Ocak köyü yanıyordu... Gece vakti alevler görülüyordu... Bulgarlar demek ki oraya girmişti... ben dedemin arabasındaydım... Babamın arabası arıza yapmış ve yolda kalmıştı... Gene hatırlıyorum: Teyzem beni birikintilerde yıkamıştı, sabaha karşı... Ortakçılar köyünden geçtik... Hayatımda ilk defa domuz görüyordum... İçindekilerin çoğu Bulgar mıydı?.. Bilmiyorum... Ama çobanlar o köyden gelirdi... Sonunda Edirne'ye vardık ve Tunca'nın yanında böcekliklere sığındık. Daha sonra Edirne'nin içindeki bir tanıdık ailenin evinin bodrumuna yerleştik... Muhasara devam ediyordu... Düşman iyice bastırdı... Şarapneller etrafımızda patlıyordu... Biz, benden biraz kabaca olan biraderle birlikte şarapnellerden düşen misketleri çıkarmaya çalışıyorduk..." (Tanaltay, 1995, s.21).

Arın'ın 1989 yılında çektiği 'Hüseyin Anka İle Sinan'ı Yeniden Yorumlamak' adını taşıyan belgesel filmde de Özkan, doğum tarihine dair yukarıda verilen bilgileri doğrular nitelikte kendi sesiyle sözlü anlatımda bulunmakta ve doğum tarihinin resmi kayıt olan 1911 değil en az 1908 olması gerektiğini belirtmektedir (Arın, 1989). Balkan Harbi'nin 1912-1913 yılları arasında yaşandığı düşünüldüğünde Özkan'ın çıkarımının tutarlılığı anlaşılmaktadır.

Edirne'nin Bulgarlar tarafından işgal edilişi ve babasının bu savaşta şehit olduğu trajik olaya ve o günlerde yaşanan drama dair Özkan'ın kendi cümleleri de oldukça etkileyicidir:

"Derken bir kargaşalık oldu... Sokaklarda kimse kalmadı... bizi biraderle birlikte unuttular sokakta... Baktım; karşı yamaçlardan kara yılan gibi birkaç çizgi halinde Bulgarlar Edirne'nin içine giriyorlar... Ve bizim önümüzden geçtiler... Hatta buna hep hayret ederim: Askerlerden biri aldı beni kucağına; öptü, öptü, okşadı... Bir de kesme şeker verdi bana... Kayışının kokusunu, beni öptüğü zamanki sakallarını hala hissederim.

Babamı tanımıyorum... O küçük evde iken, her halde bir gece gelmiş olacak ki, ayaklarına sarmaya çalıştığım dolakların kokusunu biliyorum, sadece onu hatırlıyorum...

Bağlıkta Mal Höyüğü vardır... Yıllar sonra, köyden şehire gitmek için, oradan geçerken gösterirlerdi: "Baban burada şehit oldu... Şükrü Paşa bu höyüğü almaları için emir vermişti... 'Orada bir makinalı tüfek var... Bunu susturun' diye". Evet tanımadığım babam orada şehit olmuştu." (Tanaltay, 1995, s.21).

Bu olayın ardından şehit çocuklarının okutulmaları için toplanmaları sebebiyle, Özkan'ın o tarihlerdeki adıyla Edirne Darüleytamları'ndaki yani yetimhanelerdeki eğitim süreci başlamıştır. Önce Asım Bey Darüleytamı'nda iki yıl, daha sonra da bir başka Darüleytam'da toplam altı yıl süren bir ilkokul öğrenimi görmüştür. Yunanlılar'ın Edirne'yi işgali nedeniyle eğitime devam eden öğrenciler evlerine dağıtılmışlar ve Özkan da ailesiyle birlikte şehirdeki güvensiz ortam nedeniyle köye dedesinin yanına dönmüştür (Tanaltay, 1995, s.22).

Döndükleri köy annesinin köyü olan Hacı Danişment'dir ve Özkan'ın dedesi yani annesinin babası köyün ustasıdır. Özkan köydeki bu yaşam sürecinde köydeki işlere yardım ettiğini, öküzleri dere boyunda otlatarak çobanlık yaptığını ve orak biçtiğini aktarmaktadır (Tanaltay, 1995, s.23). Bunun yanı sıra bir çakısı olduğunu, onunla bir şeyler yonttuğunu ve harman zamanı çamurdan atlar yaptığını da söylemektedir (Arın, 1989). Birkaç yıllık bu süreçte Yunan İşgali (1920-1922) sona ermiş ve Cumhuriyet ilan edilmiştir fakat Özkan'ın beklentisinin aksine Edirne'ye ve eğitimine geri dönüşle ilgili ailede hiçbir hareket yoktur:

"Yaz geçti okul vakti geldi... Fakat annem hiç kıpırdamıyor... Can sıkıntısıyla kibritle oynarken ekinlerde yangın çıkmasına sebep oldum... Güçlülükle söndürdüler... Gece eve dönmedim... Ertesi gün evden gerekli kağıtlarımı alarak şehre kaçtım.. Biliyorum; imtihan zamanı... Doğruca öğretmen okuluna gittim... İmtihani kazanarak yatılı olarak kabul edildim" (Tanaltay, 1995, s.23).

Böylelikle Özkan için 1926-1931 yılları arasında beş yıl sürecek olan, Edirne Erkek Öğretmen Okulu öğrenim süreci başlamıştır. Burada resim, karikatür derken heykel yapmaya başlayan Özkan köye gidip gelişlerinde tanıştığı ve çalışmalarıyla ilgilenen Lalapaşa nahiye müdürü Osman Bey'e, yaptığı bir Atatürk Heykeli'ni hediye etmiştir. Okulunun henüz ikinci sınıftayken 1927 yılında yaptığı bu heykel; Özkan'ın kendi pratiğiyle gerçekleştirdiği ilk heykel olduğu gibi Edirne'de bir Edirne'li tarafından Cumhuriyet döneminde yapılan ilk heykeldir aynı zamanda. Kendi ifadesine göre, çamur malzemeye tanışmaktan çok etkilenmiş ve bir daha ayrılamamıştır.

Çalışmalarını takdirle karşılayıp takip eden Osman Bey Özkan'a *"Merak etme... Seni Sanayii Nefise Mektebi'ne göndermeye çalışacağım"* (Tanaltay, 1995, s.23) demiştir. Özkan duyduğu bu teklife başlangıçta inanamadığını ama çok heyecanlandığını söylemektedir (Arın, 1989). Nitekim Maarif Vekili Necati Bey'in Edirne Belediyesi'ne geldiği bir ziyarette Osman Bey Özkan'ı Necati Bey'le tanıştırmış ve Özkan Sanayii Nefise Mektebi'ne gitme isteğini Vekile aktarma fırsatını bulmuştur. Aynı gün okul müdürü Sami Rıfat Özkan'ı yanına çağırarak şunları söylemiştir: *"Seni göndereceğim ama orası burası gibi değil... Ne yiyip, ne içeceksin?... Okulu bitir; ben seni oraya göndereceğim... Merak etme"* (Tanaltay, 1995, s.23). Müdürünün gideceği yerin yatılı olmaması nedeniyle bu kararı verdiğini belirten Özkan, bunun ardından çok ağladığını ve Sami Rıfat Bey'in de kendisini *"Hiç ağlama sözüm söz okulu bitir göndereceğim"* diyerek teselli ettiğini ve bunların henüz okulunun ikinci sınıfında gerçekleştiğini eklemektedir (Arın, 1989).

Özkan'ın bundan böyle heykel çalışmalarını aralıksız sürdürdüğü, Edirne Erkek Öğretmen Okulu önünde 1928 Cumhuriyet Bayramı kutlamalarında çekilen siyah beyaz bir fotoğrafta görülen ve kendisince gerçekleştirilmiş ikili bir arslan grubu heykelinden anlaşılmaktadır.

Yaşadığı bu ilk kişisel heykel deneyimlerinin ardından Özkan, severek uğraştığı ve ileride akademik düzeyde eğitimini almayı hedeflediği heykel sanatıyla ilgili yaşamındaki en güzel ve en önemli olayla karşılaşmıştır. Okuluna Avrupa'da yedi yıl kalmış bir resim hocası tayin edilmiştir. Bu kişi, heykel öğrenimine Osmanlı döneminde Sanayii Nefise Mektebi Heykel Şubesi'nde başlayan ve Cumhuriyet'in heykel öğrenimini yurtdışında tamamlaması için yarışma sonucu bursla Fransa'ya gönderdiği ilk Türk heykeltıraşı olan Ratip Aşir Bey'dir (Daha sonra Acudoğu soyadını alacaktır). Ratip Aşir 1928'de yurda dönmüş ve 1929'da Edirne Erkek Öğretmen Okulu'nda göreve başlamıştır. Bu durum Özkan'ın hayatında bir dönüm noktasıdır. Çok istediği heykel eğitimi için belki de Cumhuriyet'in o tarihteki en yetkin heykeltıraşı olan birinin ayağına resim öğretmeni olarak gelmesi Özkan adına mucizevi bir durumdur.

Özkan heykel sanatına ilişkin ilk akademik terbiyeyi Acudoğu'dan aldığını söylemektedir. Acudoğu'nun göreve başladığı yıl Özkan onun yardımıyla Çanakkale Harbi'ni anlatan dramatik tablo halinde bir figür yapmış, bu çalışması dönemin Edirne Valisi tarafından 60 Lira'ya satın alınmıştır. Özkan heykelden kazandığı bu ilk paranın kendisini çok heyecanlandırıldığını ve harcaya harcaya bitiremediğini aktarmaktadır (Arın, 1989).

Ratip Aşir Acudoğu'nun, gelecekte bir sanatçı ve bir heykeltıraş olarak varolabilmesi açısından Özkan için yaşamsal önemi kendi cümleleriyle şöyle dile getirilmektedir:

"...Okuldan mezun oldum... Çanakkale'ye tayinim çıktı. Fakat Ankara'da Orta Tedrisat Toplantısı'nda alınan bir kararla mecburi hizmetim tecil edildi ve Akademi'ye gitmeme izin verildi. Muavin Behiç Enver Bey beni çağırdı: 'Seni nasıl göndereyim?..' dedi. 'Tekrar yazdım... Nasıl geçineceğini bildirsinler.' Vekaletten gelen ikinci bir emirle İstanbul'daki yabancı okullarda haftada 12 saat kültür dersleri öğretmenliği yapmam uygun görülmüştü. Böylece 1931 yılında Akademi'nin Fındıklı'daki binasında heykel öğrenimime başladım. Şunu da eklemeliyim: Öğretmen Okulu'nda iken Ratip Aşir resim öğretmeni olarak gelmişti. Akademik havaya ilk defa ondan heveslendim. Sonradan da bakanlıktaki işlerimi takip ederek İstanbul'a gelişimi bu değerli öğretmenim sağlamıştır" (Tanaltay, 1995, s.23,24).

Okulundaki hocalar değişmiş olsa da daha ikinci sınıftayken kendisine verilen söz yerine getirilmiştir. Özkan, 1931 yılında Akademiye giderken ona destek olmak için okulda para toplanarak kendisine verildiğini söylemektedir (Arın, 1989).

Hüseyin Anka Özkan Cumhuriyet dönemi tarihinde Edirne'de heykel çalışan ilk kişi olduğu gibi aynı zamanda akademik anlamda heykel öğrenimi olarak heykeltıraş ünvanına sahip olmuş ilk Edirneli'dir.

Daha akademideki öğrencilik yıllarında üretken olan ve yarışmalara katılmaya başlayan Özkan, mezuniyeti ardından Türkiye'nin pek çok il ve ilçesine anıtsal nitelikte eserler bırakmıştır. Yaşamının son yıllarına kadar temposunu hiç düşürmeksizin çalışmalarını Emirgan

Korusu'nun yanındaki atölyesinde sürdüren heykeltıraş, atölyesine bitişik evinde 9 Eylül 2001'de vefat etmiştir².

Hüseyin Anka Özkan'ın Edirne'deki Heykelleri ve Bu Heykellerde Gözlemlenen Temel Sanatsal Anlayış

Özkan'ın Edirne'de sadece iki adet heykeli bulunmakta ve her iki heykel de Trakya Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi'nde durmaktadır³. Heykellerin her ikisinin de sanatçıları Özkan tarafından kilden modellendirilmelerinin ardından alçıdan dökülerek tamamlandıkları anlaşılmaktadır.

Heykellerden biri 87x60x44,5 cm boyutlarındaki 1/1 ölçekten büyük Mimar Sinan Büstü'dür⁴ ve T.Ü. Mimarlık Fakültesi'nin ikinci katındaki Dekanlık ofislerinin önünde yer alan açıklıkta üzeri örtüyle kapatılmış küçük bir masa üzerinde durmaktadır (Görsel 1, 2, 3, 4, 5, 6 ve 7). Büstün sırt kısmında kabartma biçiminde "Anka 977" yazılı sanatçı imzası yer almaktadır (Görsel 8).

Diğer heykel 52,5x18x23 cm boyutlarında Mimar Sinan'ı tam boy gösteren küçük ölçekli bir çalışmadır⁵ (Görsel 9, 10, 11, 12, 13, 14 ve 15). Heykelin arkasından bakıldığında tabanının sol üst yüzeyine sanatçısı tarafından negatif olarak "Anka" yazılarak imzalandığı görülmekte fakat tarih yer almamaktadır (Görsel 16).

Heykellerin buldukları kuruma nasıl ve ne zaman getirildiği ya da kazandırıldığı kesin olarak bilinmemektedir.

T.Ü. Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü 'Edirne Devlet Mühendislik ve Mimarlık Akademisi' bünyesinde 21 Şubat 1977 yılında eğitim-öğretime başlamıştır. Bölümün bağlı olduğu bu akademi ise 1418 sayılı kanun gereği yurt genelinde kurulan 13 Devlet Mühendislik ve Mimarlık Akademisi'nden biridir. Akademinin kurucu başkanı ise Prof. Salahattin Çakal'dır (E.D.M.M.A., 1977, s.3). Çakal'ın o tarihlerde aslen 'İstanbul Devlet Mühendislik ve Mimarlık Akademisi'nin bir öğretim üyesidir (http-1) ve Edirne'ye akademiye kurmak üzere görevlendirildiği anlaşılmaktadır.

Çakal ve Özkan İstanbul'da yaşıyor olmaları nedeniyle tanışıyor olabilirler. Bu nedenle Çakal'ın E.D.M.M.A. Başkanlığı görevine getirilmesinin ardından söz konusu iki heykel bu tanışıklık nedeniyle akademiye hediye edilmiş olabilir. Bir diğer olasılık ise; akademi bünyesinde bir "Koca Sinan Araştırma Enstitüsü" kurulmasının planlanması nedeniyle (E.D.M.M.A., 1977, s.3) Özkan'a bu enstitüye (ya da akademiye) bir Mimar Sinan Anıtı tasarlama teklifinde bulunmuş olmasıyla veya bizzat Özkan tarafından akademiye bir anıt yapma önerisiyle bu alçı heykeller akademiye verilmiş olabilir. Akademinin kuruluş yılı ile büst üzerindeki tarihin aynı yani 1977 olması bu ihtimalleri düşündürmektedir.

² Hüseyin Anka Özkan hakkında sahip olduğu tüm bilgi ve fotoğrafları esirgemeyerek benimle paylaşan oğlu Hüseyin Cengiz Özkan'a burada teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

³ Söz konusu heykeller 2013 yılında farklı bir konuda görevlendirilmem neticesinde T.Ü. Mimarlık Fakültesi'ni ziyaretim esnasında görülmüş ve bunların Hüseyin Anka Özkan'a ait heykeller olduğu tarafımdan saptanmıştır. Bu saptama şahsımı ünlü heykeltıraş hakkında araştırma ve akademik çalışma yapmaya yönlendirmiştir.

⁴ Heykelin sırt kısmına birileri tarafından kazınarak yazılar yazıldığı ve yüzünde de tükenmez kalem ile bazı karalamalar yapıldığı görülmektedir.

⁵ Figürün sağ elinde tuttuğu ölçü aletinin zaman içinde deforme olarak yerinden çıktığı/koptuğu ve heykelin sol ayağının bastığı alçı tabanın köşesinin kırıldığı görülmektedir.

Küçük ölçekli ve tam boy 52,5 cm'lik heykelin modlajının; anıtsal bir anlayışla, detaylardan arındırılmış, genel ve ana yapının ortaya çıkarılmasına yönelik kurgusu, yukarıdaki ikinci olasılığı daha güçlü kılmaktadır. Ayrıca, 52,5 cm; figürün bastığı taban ve başındaki kavuk dahil gerçekte yaklaşık 260 cm yüksekliğe sahip olacak bir heykelin tam olarak 1/5 ölçekli model ölçüsüne karşılık gelmektedir. Diğer taraftan büstün 87 cm'lik yüksekliği de yukarıdaki hesaba uygun bir orandır ve bahsedilen ikinci olasılığı desteklemektedir. Özkan Türkiye'de anıt konusunda bir otoritedir nitekim Özsezgin'e göre; *"Türkiye'de yabancı sanatçıların başlatmış olduğu anıt-heykel kavramını, yerel olanaklarla geliştiren kuşağın öncüleri arasında yer alır"* (Özsezgin, 1999, s.54).

Büst de, 1/5'lik bir modelle önerilmiş olması muhtemel anıt projesinde Mimar Sinan portresinin nasıl ele alınacağı ve gerçekte nasıl ve hangi boyutlarda gözükeceğinin bir sunumu gibidir. Herhangi bir anıt tasarımında ya da önerisinde; üç boyutlu ve ölçekli bir genel görünüş ile bire bir boyutlarda bir detay görünüşü sunumunun gerekliliği bilinen bir gerçektir. Alçı malzeme heykel sanatı için nihai sonuç malzemesi değildir. Heykellerin bu halleriyle yani alçı olarak durmaları için Özkan tarafından akademiye hediye edilmiş olmalarını düşünmek pek mümkün değildir. Çünkü alçının ara malzeme olduğunu ve alçı heykellerin şayet bir model olarak ele alınmamışlar ise bronza dönüştürülmeleri gerekliliğini Özkan gibi deneyimli ve ünlü bir heykeltıraşın düşünmemiş olması gerçekçi bir yaklaşım değildir.

Mimar Sinan'ın bir heykelinin yapılmasını ilk düşünen ve isteyen kişi Atatürk olmuştur. Nitekim bununla ilgili talimatını kendi el yazısıyla yazdığı bir notla Türk Tarih Araştırma Kurumu'na ilemiştir. Notda şunlar yazmaktadır: *"T.T.A.K. Sinan'ın Heykeli'ni yapınız. K. Atatürk 2/VIII/1935 Saat 22.50"* (Elibal, 1973, s. 276).

Atatürk'ün yukarıda anılan vasiyeti gereği ölümünün ardından Türk Tarih Kurumu'nca düzenlenen Mimar Sinan Heykeli yarışması düzenlendiğinde yıl 1944'dür ve Özkan henüz otuzbeş yaşındadır (Özkarakoç ve Tükel, 2013, s.52). Heykeltıraşın bilinen ve literatürde yer alan ilk Mimar Sinan heykeli de bu yarışma için yaptığı heykeldir. Kendisi bu konuda şunları aktarmaktadır:

"Sinan Yarışması oldu... Devlet jürisi bu işi bana verdi. Ancak o zaman bu heykel yapılamadı. Vekalet, Jüri'nin kararına rağmen ödülü bana vermek istemedi. Uzun yazışmalardan sonra ödülümü alabildim. Fakat gene de heykel yapılamadı" (Tanaltay, 1995, s.26).

Tarih Haziran 1954'ü gösterdiğinde Türk Tarih Kurumu'yla yapılan yeni yazışmalar neticesinde ve elde ettiği yeni verilerle Özkan tekrar bir maket daha oluşturmuştur. Emlak ve Kredi Bankası'nın maddi desteğiyle gerçekleştirilen ve Türk gençliğine armağan edilen bu heykel, Ankara'da Dil Tarih Coğrafya Fakültesi önüne konulmuştur.

Özkan 'Hüseyin Anka İle Sinan'ı Yeniden Yorumlamak' adlı belgeselde yaptığı bu ilk Sinan anıtında yarattığı Sinan karakterinin Şehzade Camii'ni yaptığı acemilik dönemindeki yaşlarına denk geldiğini ve çalışma sürecinin sonunda iç dünyasında vardığı bu portreye ait verilerin çocukluğundaki bir imaja, dedesinin portresine neredeyse tıpatıp uyduğunu belirtmektedir. Bundan sonra yaptığı heykellerinde Mimar Sinan'ı daha ileri yaşlarda Süleymaniye ve Selimiye çağlarında yakalamaya çalıştığını söylemektedir. Bu heykellerde ise o ilk yaptığı figürden daha sakin fakat daha azimli, daha iradeli figürler oluşturmaya çalıştığını da eklemektedir (Arın, 1989).

İlk Sinan heykeli deneyimi yukarıda aktarılan Özkan heykeltıraş olarak yaşamı boyunca pek çok defa ve her birinde farklı bir yaklaşımla Mimar Sinan heykelleri yapmıştır. Bu makalenin inceleme nesnesi olan Sinan heykelleri de sanatçının bu seride ürettiği çalışmalardandır ve bu heykeller üzerinden Özkan'ın sanat ve heykele dair temel anlayışı veya yaklaşımı okunabilmektedir.

Hem büst hem de tam boy Sinan heykellerine bakıldığında ilk göze çarpan görsel değer, bu heykellerin benzetme ya da gerçeği birebir taklit etme kaygısıyla yapılmadıklarıdır. Benzetme bir araç olarak kullanılmış ama nihai amaç bu üç boyutlu formların modern heykel dilinin kullanımıyla yeni bir yoruma ulaştırılmaları olmuştur.

Bu plastik anlayışın temellerinin daha akademi yıllarında Özkan'ın çok değer verdiği akademideki hocası Rudolf Belling'le tanışmalarında atıldığı anlaşılmaktadır. Bu durumu Özkan akademi anılarını aktardığı sözleriyle şu şekilde dile getirmektedir:

“İhsan Hoca gitti, Mahir Hoca geldi. Fakat ben bir şey yapamadım. Çalışıyordum ama bir türlü doyumlu bir duruma giremediğimi hissediyordum... Konularımı, sanatsal sorunlarımı çözümleyemiyordum. Derken... Evet, derken Avrupa'dan hoca gelecek dediler. Gerçekten bizim dala Prof. Rudolf Belling geldi. İlk konuşmasında ona bağlandım ve bende bir patlama oldu o zaman. Tek tek olan birikimlerimin bir kısmını attım, diğerlerini toparladım. O geldikten sonra konunun içine girdiğimi sanıyorum. Bilinçlenmeme etkili olan Rudolf Belling'dir” (Tanaltay, 1995, s.25).

“Atölyenin havası değişti, sanki Atölye aydınlanmıştı. O zaman uyandım nerede noksanım var farkettim. Mevcut hocaların yaptığı düpedüz modeli taklit yöntemiydi. Fakat Belling; ‘doğa taklit edilemez, ancak onun yapısı iyice kavranırsa yeniden bir yaratı ortaya konabilir, bunun için doğanın kurallarını ve yapısını onun dinamizmini iyice kavramak lazım’ diyordu. Plastik bilince ulaşarak bir yaratı koymak sistemini öneriyordu bize. ‘Yöntem, malzeme ve teknik genel ve evrenseldir, ruh ve espri ise özel ve yöreseldir’ ve bizi atölyeye bağladı” (Arın, 1989).

Özkan'ın Edirne'deki heykelleri üzerinden yapılan okumada varılan diğer önemli bir nokta kendisinin bu eserlere yansımadır. Bu yansıma çift yönlüdür; hem sanatçının geçmişini/anılarını hem de eserini ürettiği andaki güncel durumunu kapsamaktadır. İlk Sinan heykelini yaptığında Özkan'ın Sinan'ı acemilik çağlarında ele aldığından daha önce bahsedilmişti. Bu durum Özkan'ın o heykeli yaparken çocukluk imajlarından faydalandığı gibi aynı zamanda o anki yaşı ve ruh haliyle de ilişki kurduğunu imlemektedir.

Edirne'deki heykellerini yaptığı yıl olan 1977'de Özkan'ın ilk Sinan heykelini yapışı üzerinden otuzüç yıl geçmiştir ve heykeltıraş yaklaşık altmış dokuz yaşındadır. İlk Sinan heykelinde vardığı imajın, hatırasındaki dedesinin portresiyle örtüştüğü daha önce aktarılmıştı. Buradan hareketle; Edirne'deki heykellerinde de çocukluğundaki imajların yansıdığını ama aynı yansımada Özkan'ın bu heykelleri yaptığı zamanki yaşı, tecrübesi, karakteri ve ruh halinin de içerildiği anlaşılmaktadır. Bu bağlamda Edirne'deki hem tam boy figür hem de büstte; altmışlı yaşlarda, olgun, kendinden emin bir ustanın keskin ve kavrayıcı bakışlarını görmek mümkündür. Bu özellikler heykeli yapılan Mimar Sinan'a uyduğu gibi heykeli yapan Özkan'ı da tanımlamaktadır aynı zamanda.

Genel olarak tüm heykelleri üzerinde, sanatçının geçmişinin ve öz niteliklerinin yansıdığını yine Özkan'ın kendi sözleri kanıtlamaktadır:

“Burada sanatçının bir faaliyeti olarak ‘yaratı’ bahis konusu. Bir konuya yaklaşmak için sanatçı kendi içinde bir devri alem yapar. Yahut da ne bileyim kendi içindeki karanlık odada bir şeyler arar. Daha önce algılamış olduğu bir malzeme arar içinde. Çok zor bir şey bunu açıklamak. Çocukluğumuzdan bu yana daima içimize bir şeyler atarız, daima bir şeyler algılarız ve bunlar içimizde bir yerde depo olur. Yaratı bu depodan çıkar işte... Uyum, oran, ritim, denge gibi yapısal değerler sanatçının eleğinden geçerek kurallaşmış doğadır. İnsan da doğa olduğuna göre her sanatçı kendi öz yapısına göre eserine yansır, eserinde yaşar” (Arın, 1989).

Edirne'de T.Ü. Mimarlık Fakültesi'nde bulunan Özkan'a ait Mimar Sinan heykellerinde saptanabilecek bir diğer önemli bulgu ise; klasik bir poza ya da harekete sahip olmalarıyla birlikte, formun ana yapısının inşa edilmişindeki bütüncül yalın yaklaşım ve masif etki nedeniyle aynı zamanda modern figüratif heykel anlayışını taşıyor olmalarıdır . Yüzeylerin gerçekliğe öykünmek yerine, bir ritim ve armoni oluşturmak amacıyla adeta ışık gölge planlarının birbirlerini dengelemeleri üzerine kurgulanmış olmaları da bu modern figüratif tavrı sergilemektedir. Gezer de Özkan'ın heykellerini değerlendirirken benzer nitelendirmelerde bulunmaktadır:

“Hüseyin Anka, tekniği güçlü, malzemeye hakim bir sanatçıdır. Figüre bağlı olarak çalışır. Antik Klasik Yunan heykellerinden etkilenen bir stili vardır. Ancak, son yıllarda formları daha parçalı hale getiren ışık planlarıyla modle etme yönünde bir eğilim göstermiş ve bu anlayışta bazı heykeller, anıtlar yapmıştır” (Gezer, 1984, s.150).

Edirne'deki bu iki Özkan heykelinde algılanan en önemli olgulardan bir diğeri ise güçlü dramatik etkidir. Her iki heykelde de duruş, hareket ve yüzlerindeki ifadede, içinden çıkıp gelinen dramaların ağırlığı ve etkisi okunmaktadır. Bu nedenle iki heykel de adeta teatral bir sahnede rollerini yerine getiriyorlarmış gibi bir çağrışım yaratmaktadırlar. Eserlerindeki bu ana duygunun kaynağını, bu çalışmanın ikinci bölümünde ele alınan, sanatçının çocukluk ve gençlik yıllarını kuşatan dramatik olaylar zincirinde ve bir heykeltıraş olarak varolabilmek için ömür boyu süren mücadeleyle dolu yaşam öyküsünde bulmak mümkündür.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Edirne'li ilk ünlü heykeltıraş olan Hüseyin Anka Özkan'ın doğumundan akademiye heykel öğrenimi için gittiği tarihe kadar olan Edirne'deki geçmişinin ve öğrenimi boyunca yaşadığı tecrübelerin sanatı üzerinde belirleyici bir etkisi olduğu görülmektedir. Bu etkiler öncelikle karakterini yapılandırmış, karakteri de kendine özgü sanat dilini ve heykellerindeki plastik yapının temellerini oluşturmada belirleyici olmuştur.

Oldukça dramatik olarak nitelenebilecek kişisel geçmişinin heykellerindeki yansımasının en başat kavramsal karşılığı dramatik tavidir. Bu dramatik tavır Edirne'deki heykellerinde de ön plandadır. Bu heykellerde okunabilecek diğer bir olgu; figürlerin her ikisinde de gözlenen yaşam karşısında sarf edilen mücadelecilik tutum ve zorlukların üstesinden gelebilmenin gereği olan irade dolu tavidir.

Daha çok anlam boyutundaki bu okumalara form yönünden bakıldığında ise şu ana esas eklenmektedir; Özkan şeylerin algılarla kavranabilen yönünün ötesine geçerek onları akıl ile

kavrama ve ona göre biçimlendirme demek olan soyutlayıcı yaklaşımı tercih etmektedir. Plastik açıdan bu heykellerdeki bir diğer önemli karakteristik anıtsallıktır. Özkan'ın Türk Heykel Tarihi'nde anıt heykelciliği konusunda sahip olduğu ünün boş yere olmadığı bu heykellerde görülmektedir. Özkan küçük boyutlu olmalarına rağmen bu heykelleriyle, anıtsallığın aslında büyüklükle değil kurgu ve ana yapıyla ilgili olduğunu bir kez daha ispatlamaktadır.

Hüseyin Anka Özkan Edirne için nasıl önemli bir tarihsel/kültürel kişilik ise Trakya Üniversitesi Mimarlık Fakültesi'ndeki heykelleri de yine Edirne için eşi benzeri olmayan hazine değerinde sanat eserleridir. Çünkü bu heykeller Edirne'den çıkmış ve ülke çapında kendini ispatlamış ünlü bir heykeltıraşın elinden çıkmış olmasının yanında aynı zamanda sanatçısı Özkan'ın olgunluk/ustalık dönemini sergileyen eserlerdir.

Başta Anıtkabir olmak üzere ülkenin dört bir yanına farklı konularda hayatı boyunca onlarca anıtsal heykel kazandırmış Edirne'li bir heykeltıraşın Edirne'de aslında kimsenin de haberdar olmadığı sadece iki küçük heykelinin bulunuyor olması oldukça ilginç ve sorgulanması gereken bir durumdur.

Üstelik Özkan en muhteşem eseri Edirne'de bulunan Mimar Sinan'ın ilk heykelini daha 1944'de yaparak o tarihsel kimliğe görünür bir imaj kazandırmış ilk heykeltıraştır. Buna rağmen Edirne'de kamuya açık bir alanda ona ait bir Mimar Sinan heykelinin yokluğu da pek anlaşılabilir bir durum değildir.

Hüseyin Anka Özkan'ın Edirne'de bulunan Mimar Sinan heykellerinin kalıcı malzeme olan bronzla dönüştürülerek zaman içinde daha fazla zarar görmelerinin engellenmesi ve sergilenmelerine uygun müzelere alınmaları gerekmektedir. Tasarlanmış bir anıtın ön çalışmaları olduğu görülen bu heykellerin proporsiyonlarından hareketle uygulanması durumunda gerçek ölçüsünün ne olacağı anlaşılabilir. Özkan'ın tasarladığı bu Mimar Sinan anıtının, Edirne'deki modellere sadık kalınarak uzman kişilerce Edirne için yapılması, gerçekleştirilmesi anlamlı ve mümkün bir projedir.

Son olarak sanatçı için Edirne'de bir kişisel müze kurulması; Edirne Valiliği, Edirne Belediyesi ve Trakya Üniversitesi'nin ortak sorumluluklarıyla hayata geçirilebilecek, sanatçının manevi şahsiyetini onurlandırmanın yanında Edirne'ye de kültürel/sanatsal bağlamda değer katacak en önemli adımlardan biri olacaktır.

KAYNAKLAR

Arın, Süha, *Hüseyin Anka ile Sinan'ı Yeniden Yorumlamak* (Belgesel Film), MTV Film Televizyon Video Sanayi ve Ticaret A.Ş., İstanbul, 1989.

Edirne Devlet Mühendislik Ve Mimarlık Akademisi, E.D.M.M.A. Matbaası, Edirne, 1977.

Elibal, Gültekin, *Atatürk ve Resim-Heykel*, İkinci Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 1973.

Gezer, Hüseyin, *Cumhuriyet Dönemi Türk Heykeli*, 3. Baskı, İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1984.

http-1: <http://www.mmr.yildiz.edu.tr/mmr/1/tarihçe/16> (Erişim Tarihi: 22.12.2018)

Karakoç, Özcan / Tükel, Didem, Hüseyin Anka İle Görünenin Ötesindeki Gerçekliğe Uzanan Bir Serüven: Mimar Sinan Heykeli, *İdil Dergisi*, www.idildergisi.com, Cilt:2, Sayı:6, 2013, DOI: 10.7816/idil-02-06-04

Özsezgin, Kaya, *Türk Plastik Sanatçıları/Ansiklopedik Sözlük*, 2. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1999.

Tanaltay, Erdoğan, *Sanat Ustalarıyla Bir Yaşam*, 2. Baskı, Tekin Yayınevi, İstanbul, 1995.

Görsel Kaynaklar

Görsel 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8; 24.12.2018 tarihinde Ercan YILMAZ tarafından, heykellerin bulunduğu Trakya Üniversitesi Mimarlık Fakültesi'nde fotoğraflandırılmışlardır.

GÖRSELLER

Görsel 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8; Hüseyin Anka Özkan, 1977, Mimar Sinan Büstü
87x60x44,5 cm, Alçı. Durduğu Yer; Trakya Üniversitesi Mimarlık Fakültesi

Görsel 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15 ve 16; Hüseyin Anka Özkan, (Tarih belli değil), Mimar Sinan Figürü 52,5x18x23 cm, Alçı. Durduğu Yer; Trakya Üniversitesi Mimarlık Fakültesi.